

Motion till riksdagen 2023/24:1953

av **Magnus Manhammar (S)**

En mer växtbaserad livsmedelsproduktion

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att främja omställningen till ett mer växtbaserat jordbruk som en del i att motverka klimatförändringarna, nå klimatmålen och skapa fler gröna jobb och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ge Jordbruksverket i uppdrag att utreda hur en mer växtbaserad jordbrukssektor kan bistå med att uppfylla den svenska livsmedelsstrategins mål om ökad självförsörjningsgrad och ökad exportkapacitet och samtidigt sänka klimatpåverkan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ge Jordbruksverket, Tillväxtverket och Vinnova i uppdrag att utreda hur jordbrukare och livsmedelsföretag som vill satsa på mer växtbaserade och klimatsmarta livsmedel kan få stöd av staten i detta, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ge mer stöd åt den växande svenska food tech-sektorn och se den som en stor möjlighet att skapa fler gröna jobb och hållbar tillväxt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att verka för ett nytt mål om att mer svenskproducerad och växtbaserad mat ska skrivas in i livsmedelsstrategin och tillkännager detta för regeringen.

Växtbaserade livsmedel en nyckel för att möta klimatutmaningen

Klimathotet är verkligt och i allra högsta grad en akut fråga. Enligt ett internationellt forskarteam lett av Stockholm Resilience Centers Johan Rockström så behöver världens

utsläpp nå sin topp 2020, följt av en halvering av utsläppen varje decennium fram till 2050 för att förhindra en klimatkatastrof.

Maten vi äter står för en avsevärd del av världens alla klimatutsläpp. Internationellt ca 14 % av världens totala klimatutsläpp och i Sverige för så mycket som 25 % av hushållens konsumtionsutsläpp. Även om alla utsläpp från fossila bränslen upphörde omedelbart skulle utsläppen från det globala livsmedelssystemet i sig göra det omöjligt att nå målen i Parisavtalet, enligt en studie från Oxford publicerad 2020.

Att ställa om till en helt växtbaserad kost skulle kunna reducera dessa utsläpp med hela 75 %. EU-kommissionens föreslagna så kallade ”från jord till bord-strategi” framhåller övergången till ett mer växtbaserat livsmedelssystem som en viktig del i att möta unionens klimatmål.

En avsevärd ökning av produktion och konsumtion av växtbaserade livsmedel är central för att möta klimatutmaningarna.

En svensk omställning till mer växtbaserad livsmedelsproduktion

En så stor omställning av vad och hur vi producerar vår mat, skapar självklart stora utmaningar, inte minst för Sveriges bönder som ofta är egenföretagare. Det är inte rimligt att de ensamma ska behöva ta den ekonomiska risken och ansvaret för en omställning mot en mer hållbar produktion när detta är ett samhällsintresse. Att säkra ett hållbart svenskt livsmedelssystem är att säkra en levande landsbygd i hela landet, tryggad självförsörjning och en framgångsrik och innovativ livsmedelsbransch.

Eftersom efterfrågan på växtbaserad mat ökar så finns risk att svenska livsmedelsproducenter behöver importera allt mer råvaror för att ha möjlighet att möta efterfrågan. Redan idag importeras stora mängder råvaror för att tillgodose behoven i svensk livsmedelsproduktion. Detta är råvaror som ofta hade kunnat produceras i Sverige, av svenska bönder. Det finns också potential att odla mer grödor i Sverige som kan ersätta importerade råvaror som idag används i produktionen. För att lantbrukarna ska kunna möta behovet och odla fler av de grödor som kan förädlas till växtbaserade produkter behöver fler bönder få möjlighet att satsa på den typen av verksamhet. Satsningar på detta kan skapa fler gröna jobb och bidra till att hela landet kan leva.

Det är därför rimligt att det offentliga och de övriga delarna av livsmedelssektorn hjälper till i denna omställning genom att både dela den ekonomiska risken och verka för en ökad efterfrågan på de nya produkterna så efterfrågan matchar det nya utbudet.

Det är därför rimligt att det offentliga och de övriga delarna av livsmedelssektorn hjälper till i denna omställning genom att dela den ekonomiska risken. Former för sådan riskdelning behöver utvecklas för att underlätta för enskilda bönder att ställa om sin produktion. Det offentliga köket behöver samtidigt få bättre förutsättningar att köpa in och upphandla växtbaserade livsmedelsprodukter, för att på så sätt utöka efterfrågan och minska osäkerheten om framtida efterfrågan. Liknande insatser har gjorts när det gäller ekologisk produktion, där offentliga mål och inköp bidragit till att fler ekologiska produkter satts på marknaden.

Sveriges livsmedelsstrategi och växtbaserade livsmedel

Sveriges livsmedelsstrategi är ett ambitiöst dokument som ligger till grund för Sveriges långsiktiga livsmedelsproduktion. I strategin konstateras ett antal tydliga mål om att Sverige ska öka vår självförsörjningsgrad av fler råvaror samtidigt som vi ska öka vår export. Samtidigt ska klimatavtrycket från livsmedelssektorn minska och konsumenternas kunskap om branschen öka.

Ingenstans i livsmedelsstrategin nämns dock växtbaserad mat som en del i denna lösning, vilket är förvånande då en ökad andel växtbaserad matproduktion är avgörande för att lyckas uppnå målen i livsmedelsstrategin såväl som klimatmålen.

Strategins två mål om ökad självförsörjningsgrad och ökad export kräver bägge högre produktion. Samtidigt kräver målet om minskad klimatpåverkan att drastiska åtgärder vidtas kring de nuvarande produktions- och odlingsmetodernas klimatpåverkan, samt att produktionen av växtbaserad mat ökar betydligt.

Forskningen visar nämligen tydligt att växtbaserad mat har avsevärt mycket lägre klimatavtryck än produktion av animalier. Detta beror främst på att växtbaserade råvaror kräver betydligt mycket mindre mark och vatten vid produktionen samt att de inte orsakar bieffekter som utsläpp av metangas från idissling, övergödning och försurning i samma grad.

Efterfrågan på växtbaserade livsmedel ökar dessutom snabbt och sker i hela världen. En stark svensk växtbaserad livsmedelssektor som använder råvaror från svenska bönder skulle därför ha goda möjligheter att exportera till resten av världen, samtidigt som klimatpåverkan från svensk livsmedelsproduktion minskar.

Att därför inkludera ett mål om en ökad andel svenskproducerad växtbaserad mat i den svenska livsmedelsstrategin skulle avsevärt öka chanserna att uppnå de övriga målen i livsmedelsstrategin.

Växtbaserade livsmedel ger mindre klimatavtryck och mer mat

Påståendet om att växtbaserad mat har avsevärt lägre klimatavtryck än animalier tål att granskas och förklaras ytterligare.

2018 genomfördes en stor studie på Oxford University där produktionsdata och klimatavtrycket från 40 000 gårdar från hela världen samlades och analyserades. Utifrån detta genomsnitt kunde de konstatera att hela 83 % av världens all jordbruksmark används för att producera animalier, men att enbart 18 % av världens alla kalorier och 37 % av dess protein kommer ifrån dessa animalier.

Samma studie konstaterade att en konsument skulle kunna minska sitt klimatavtryck med hela 73 % genom att äta strikt växtbaserat.

Anledningen till dessa siffror är det faktum att det krävs väldigt stora ytor med odlingsmark för att förse djuren med foder. I dagsläget går exempelvis 85 % av världens all sojaproduktion direkt till djurfoder, 10 % används som tillsatser i mat och enbart 5 % används direkt till människoföda. Det är denna enorma efterfrågan på ökad tillgång på fodermark som är den största bidragande faktorn till avskogning till förmån för jordbruksmark i exempelvis Amazonas, och tidigare i Europa och Nordamerika.

Orsaken till att det krävs så enorma mängder foder är enkel. Ett djur äter betydligt mycket fler kalorier under sin levnad än vad det producerar i form av kött när det slaktas eller i form av biprodukter som mjölk. Ett generellt snitt för kor är att du får ut ungefär 1/10 av de kalorier du ger till en ko ut i form av kött. Kycklingar, som är betydligt mycket mer snabbväxande, har ett förhållande på 1:3 därav deras lägre klimatpåverkan.

I årtusenden var uppfödandet av djur det enda sättet som fanns tillgängligt för att "förädla" kolhydrater och proteiner från växter till mer näringstäta sådana. Precis som vi länge saknade andra sätt att skapa mekanisk energi än att använda våra eller våra husdjurs muskler. Men vi uppfann ångmaskinen och därefter förbränningsmotorn och sedan batteriet. Likaså har vi idag andra, mer effektiva metoder för att omvandla växtbaserade livsmedel till mer näringstäta sådana, som tofu, växtbaserade mejeriprodukter och vegokött av olika slag.

Lika lite som tillverkarna av de första förbränningsmotorerna var medvetna om konsekvenserna av uppskalning av en global fossilindustri så var det tidiga 1900-talets köttbönder medvetna om konsekvenserna av en global köttindustri. Men på samma sätt har vi idag allt mer insett dessa konsekvenser och påbörjat en omställning till en mer resurseffektiv och klimatvänlig produktion.

Sverige bör se på omställningen till en mer hållbar livsmedelsproduktion på ett liknande sätt som vi ser på omställningen till en hållbar energiproduktion och stötta de näringar de berör att ställa om och utvecklas.

Den svenska food tech-branschen är världsledande

Sverige har en livskraftig och internationellt konkurrenskraftig livsmedelssektor med en av de mest högteknologiska jordbrukssektorerna i världen. Vi är också hem till några av världens främsta innovativa livsmedelsföretag som Arla, Oatly, Lantmännen, Axfood och en hel drös med nya framväxande food tech-företag.

I omställningen mot en mer växtbaserad livsmedelssektor så kommer dessa företag att ha en avgörande roll. Både som partners och beställare till primärproducenterna när dessa ska ställa om från animalisk till växtbaserad produktion, men också som förädlare och skapare av de nya livsmedlen som ska ersätta de gamla. Det kommer vara både befintliga animalieproducerande företag som ställer om och helt nya växtbaserade företag som uppstår.

Detta är en helt ny sektor som växer fram och som kombinerar modern spetsteknik och innovation med klassiska jordbruks- och produktionsmetoder för att odla mer klimatsmart och för att skapa framtidens mat. Det kommer troligen att vara en minst lika disruptiv förändring som när nu förnyelsebar energi steg för steg börjar ersätta fossil energi.

Efterfrågan på växtbaserade livsmedel ökar snabbt och sker i hela världen. En stark svensk växtbaserad livsmedelssektor som använder råvaror från svenska bönder skulle därför ha goda möjligheter att exportera till resten av världen, samtidigt som den totala klimatpåverkan från svensk livsmedelsproduktion minskar.

Sverige har ett försprång tack vare vårt goda innovationsklimat, hög kompetens- och utbildningsnivå och vår befolknings benägenhet att anamma nya trender och tekniker och har därför en unik chans att ta en världsledande position i den gröna matomställningen.

Sverige borde erkänna och ge särskilt stöd till denna framväxande industri och hjälpa både primärproducenter och gröna livsmedelsföretag att innovera för en snabbare klimatomställning och fler gröna jobb.

Magnus Manhammar (S)